

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми **«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури
POb2-M17z групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Горяча Тетяна Миколаївна
Керівник: Дутко О.М., кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент: Гудима Наталія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ	8
1.1 Психолого-педагогічні та методичні основи навчання української мови в початкових класах.....	8
1.2 Поняття інтерактивних технологій у системі інноваційного навчання.....	12
1.3 Класифікація та місце інтерактивних технологій у початкових класах.....	15
1.4 Структура інтерактивного уроку та вимоги до нього.....	19
Висновки до розділу.....	26
РОЗДІЛ II. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ	28
2.1 Лінгводидактичні та методичні особливості вивчення частин мови в початкових класах.....	28
2.2 Система інтерактивних вправ і завдань у процесі вивчення частин мови на уроках української мови.....	38
2.2.1. Граматичні категорії іменника.....	38
2.2.2. Граматичні категорії прикметника.....	48
2.2.3. Граматичні категорії займенника.....	53
2.2.4. Граматичні категорії дієслова.....	56
2.2.5. Граматичні ознаки прислівника.....	61
2.3 Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	64
2.3.1. Завдання і методика експерименту.....	64
2.3.2. Хід педагогічного експерименту.....	65
2.3.3. Результати експериментального навчання.....	72
Висновки до розділу.....	74
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	90
Додаток А. (Таблиці).....	90
Додаток Б. (Плани-конспекти уроків).....	92

ВСТУП

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення усіх сфер його соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам.

Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов: створення позитивного настрою для навчання; відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей; усвідомлення особистістю цінностей колективних умовиводів; можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша; вчитель не є засобом „похвали й покарання”, а другом, порадиником.

Усім цим умовам відповідають інтерактивні технології, які відносять до інноваційних. Інтерактивні методи навчання створюють необхідні умови для становлення й розвитку компетентностей учнів, розвитку і виховання особистості активних громадян з відповідною системою цінностей.

Психолого-педагогічні особливості використання інтерактивних технологій на уроках української мови досліджують низка психологів та педагогів. Зокрема [теорію](#) мовленнєвої діяльності та поетапного формування розумових дій аналізують у своїх працях Л.К. Асімова, Н.Н. Богомолова, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Ю.Н. Ємельянов, Д.Н. Кавтрадзе, О.О. Леонтєв, А.М. Смолкін, Н.Ф. Тализіна та ін.

Теоретичний аспект інтерактивних технологій вивчають такі зарубіжні й українські вчені, як В.В. Котов, Л.В. Пироженко, О.І. Пошетун, О.Я. Савченко, О.Г. Ярошенко, О.В. Єльнікова, Г.І. Коберник, Т.В. Кравченко, М. Крайня, В. Мельник, Н.С. Побірченко та ін.

Система [роботи](#) щодо вивчення частин мови на основі комунікативно-діяльнісного і функціонального підходів знайшла своє висвітлення в працях О.М. Біляєва, М.С. Вашуленка, Н.І. Гац, І.П. Гудзик, В.Я. Мельничайка,

О.І. Мельничайко, М.М. Наумчук, К.М. Плиско, Л.Б. Попової, Т.Ф. Потоцької, Л.В. Скуратівського, О.Н. Хорошковської, Г.Т. Шелехової та ін.

Актуальність дослідження зумовлена посиленою увагою методистів і науковців до використання інтерактивних технологій на уроках української мови в початкових класах, мовленнєвою спрямованістю сучасних досліджень та пошуком ефективних шляхів для розвитку комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови в початкових класах, оскільки головною метою навчання учнів є спілкування.

Об'єкт дослідження – навчально-пізнавальна активність учнів початкової школи.

Предметом дослідження є інтерактивні вправи та завдання кооперативного, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань на уроках української мови в початкових класах.

Мета дослідження – з'ясувати суть і значення теоретичних та методологічних основ використання інтерактивних технологій у навчальному процесі, виявити дидактичні можливості інтерактивних технологій у методиці викладання української мови в початкових класах та експериментально перевірити запропоновану методику.

Робоча гіпотеза дослідження: якщо ефективно використати інтерактивні технології на уроках української мови в початкових класах, то це сприятиме підвищенню мотивації вивчення української мови й удосконаленню знань молодших школярів та формуванню їхньої комунікативної компетентності та пізнавальної активності.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

- 1) здійснити теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми;
- 2) проаналізувати стан роботи з впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови в початкових класах;
- 3) розробити систему інтерактивних вправ і завдань на уроках української мови в початкових класах для вивчення частин мови;

4) на основі експериментального дослідження виявити та дослідити місце, роль, а також особливості інтерактивних вправ та завдань на уроках української мови в початкових класах.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 м. Бердичів Житомирської області (основна й контрольна підгрупи). У ньому брали участь учні 2 класу (25) (основна група – 13 та контрольна – 12).

Основними методами дослідження стали: теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, дидактичних) із досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями (для виявлення зацікавленості у виконанні завдань інтерактивного спрямування). Основним був педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). Під час експериментальної роботи використовувались методи статистичної обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно проаналізовано використання інтерактивних вправ і завдань у теоретичному й методологічному аспектах на уроках української мови в початкових класах у процесі вивчення частин мови, що дало змогу виявити та визначити комунікативні вміння молодших школярів на уроках української мови в початкових класах. Укладено комплекс вправ з інтерактивним спрямуванням для молодших школярів.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії сучасних освітніх педагогічних технологій, зокрема інтерактивних у початковій школі в методиці викладання української мови (у курсі морфології).

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для вивчення дидактичних можливостей інтерактивних вправ у навчанні, у методиці викладання української мови в початкових класах (зокрема, при складанні планів-конспектів уроків і розробки позакласних

заходів), вишівських курсах зазначеної проблематики, для написання студентських курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Інтерактивні технології навчання як засіб формування комунікативних компетентностей молодших школярів» (23 лютого 2018 р., Кам'янець-Подільський); I регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Інтерактивні технології як засіб формування мовленнєвих умінь і навчочок молодших школярів» (23-24 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році із доповіддю «Класифікація та місце інтерактивних технологій у початковій школі в умовах інноваційного освітнього середовища» (10-11 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); IV міжнародна науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Інтерактивні вправи і завдання як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів» (17-18 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції з міжнародною участю «Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах Євроінтеграції» із доповіддю «Інтерактивні вправи і завдання як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів» (16 травня 2018 р., Івано-Франківськ) та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018 рр.).

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (111 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 107 с., основна частина – 89 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу і завдання, об'єкт і предмет наукових

спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** „Теоретичні основи використання інтерактивних технологій у сучасній педагогічній науці” висвітлюються загальні питання інтерактивного навчання, а також психолого-педагогічні та методичні аспекти.

Другий розділ „Інтерактивні технології навчання на уроках української мови в початкових класах у процесі вивчення частин мови” охоплює 3 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання інтерактивних вправ на уроках української мови в початкових класах, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учнів початкових класів під час упровадження інтерактивних вправ і завдань на уроках.

У **висновках** підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Проблема поділу слів на частини мови має свою багатовікову історію і досі остаточно не розв'язана. В основу розподілу слів на лексико-граматичні класи – частини мови – найчастіше покладено морфологічний принцип, який доповнюється синтаксичним і лексико-семантичним. Усі частини мови належать до єдиної лексико-граматичної системи, між одиницями якої існують певні взаємовідношення і тісні взаємозв'язки. Ці закономірні взаємозв'язки виявляються передусім у взаємопереходах і перетвореннях однієї частини мови в іншу. Частини мови як класи слів виразно відображають складну взаємодію лексики і граматики. Постійна спрямованість граматики на лексику уможливорює функціонування мови і її взаємопов'язаних ярусів у процесі мовленнєвої реалізації. Послідовне застосування різнорідних критеріїв класифікації дає можливість виділити чотири частини мови – іменник, дієслово, прикметник і прислівник. Саме ці частини мови виступають як незаперечні.

Взаємопов'язане вивчення компонентів мовної системи – це одна із визначальних умов шкільного навчання. Нині особливої уваги набули обґрунтування, відображення в програмах та реалізація в навчально-методичних комплексах ідеї міжрівневих мовних зв'язків. Структуру початкового курсу української мови побудовано за принципом змістового узагальнення. Аналіз діючих підручників з української мови для 1-4 класів свідчить, що основну увагу в роботі над словом у них спрямовано на опрацювання окремих граматичних категорій. Робота над розділом „Морфологія” зводиться до вивчення частин мови.

У початковій школі діти ознайомлюються з усіма основними частинами мови. Вивчення частин мови в початкових класах має на меті ознайомлення учнів з такими самостійними частинами мови, як іменник, прикметник, дієслово, займенник і прислівник; усвідомлення того, що кожне слово є назвою предмета, ознаки чи дії і відповідає на певне питання; засвоєння форм

словозміни, передбачених програмою частин мови.

Отже, технологія інтерактивного навчання – така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання.

Спілкуватись з учнем чи ученицею як із партнерами, не опускаєтьс, а підняти до рівня дитини – мета інтерактивних технологій навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів. Головними в процесі навчання є зв'язки між учнями, їхня взаємодія та співпраця. Результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе відповідальність за результати навчання.

Ми з'ясували, що інтерактивні методи – це посиленна педагогічна взаємодія учасників педагогічного процесу, інструментами і провідними ознаками якої є полілог, діалог, мисленнєва діяльність, смислотворчість, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія тощо.

Інтеракція не буде ефективною без деяких організаційно-педагогічних умов, серед яких створення сприятливої, позитивної психологічної атмосфери на уроці; оптимальне облаштування навчального простору, зокрема спеціальні способи розташування меблів, наявність у класі різноманітних матеріалів: текстів, словників, просто чистого паперу і маркерів тощо; запровадження в класі спеціальних, загальнообов'язкових для всіх норм спільної праці. Інтерактивні технології охоплюють чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, а також умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів.

Доведено, що вчитель початкових класів повинен знати умови, вимоги та рекомендації щодо організації інтерактивного навчання учнів для того, щоб досягнути поставленої перед учнями мети спілкування.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Процес навчання не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення і демонстрація, самі по собі ніколи не дадуть справжніх стійких результатів. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання. Користуючись мовою, дитина слухає, говорить, читає, пише. А для того щоб зацікавити учнів до активного навчання читати, говорити, слухати й писати, підвищити їхній рівень знань, учителі застосовують інтерактивні завдання, як один із найефективніших методів у досягненні навчальної мети.

Досліджено, будь-яка інтерактивна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності; системності (наявності логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованості (планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратися відповідно до результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відповідальності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами).

Доведено, що інтерактивна форма роботи має значні переваги над фронтальною та індивідуальною формами: у групах учні залучаються до колективної творчої діяльності, осмисленого спілкування і взаємодії, розподілу праці між членами групи; здійснюється взаємонавчання та взаємоконтроль.

Школи нового типу є осередком для розкриття творчих можливостей учнів, задоволення їх особистих та суспільних інтересів. Утілення цієї мети можливе, якщо оволодіти методикою, що стимулює конструктивно критичне мислення активними методами та технологіями навчання. Інтерактивні методи захоплюють учнів, пробуджують у них інтерес та мотивацію, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції

і свідомість учнів залежить від умінь, стилю роботи конкретного вчителя.

Виокремлено у роботі ефективність використання інтерактивних вправ на уроці, що допомагає кожному вчителю усвідомити, для чого потрібно використовувати такі технології на уроці української мови і тим самим сформувати свідому активність у навчанні кожної дитини; усвідомити можливість проблеми підтримки мовної різноманітності у класі, школі, регіоні.

Отже, інтерактивний підхід як засіб реалізації навчання робить пріоритетним навчання чотирьох базових навичок мовлення. Для того щоб розвивати ці навички проведено дослідження, у якому обґрунтовано можливість навчання української мови учнів початкових класів за допомогою інтерактивних вправ та завдань.

Експериментальні дані підтверджують, що в методиці навчання української мови мало уваги приділяється застосуванню інтерактивних вправ на уроці з метою вивчення частин мови, що не сприяє належному засвоєнню слів, словосполучень, речень тощо. Констатувальний зріз допоміг з'ясувати можливості й труднощі, що виникають перед учнями при виконанні завдань інтерактивного характеру як засобу реалізації мовленнєвої компетентності, дозволити розробити зміст і послідовність роботи з інтерактивною вправою як засобом навчання та спілкування учнів молодших школярів.

Отже, проблема ефективності використання інтерактивних технологій на уроках української мови в початкових класах є актуальною. Однак, не всі аспекти та методичні розробки з цієї проблематики достатньо висвітлені у сучасних зарубіжних та українських дослідженнях, що й визначає предмет нашої подальшої роботи. Запропонована система вправ і завдань інтерактивного характеру відкрита для вивчення інтерактивних технологій не лише в українській мові, але й для інших предметів початкового курсу, зокрема читання, письма, що дасть змогу глибше й детальніше охарактеризувати та змодельовати сучасну методику початкового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В.І. Ознайомлення учнів зі стилістичними різновидами текстів / В.І. Бадер // Початкова школа. – 1987. – №12. – С. 33-37.
2. Бадер В.І. Редагування як засіб розвитку/ В.І. Бадер, С.В. Василина // Початкова школа. – 1991. – №8. – С. 24-27.
3. Баканов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія / К.О. Баканов. –Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160 с.
4. Баркаев Б.П. Новые аргументы в педагогических технологиях / Б.П. Баркаев // Школьные технологии. –1997. – №4. – 47 с.
5. Баханов К.О. Що ж таке технологія навчання? / К.О. Баканов // Шлях освіти. – 1999. – №3. – С.24.
6. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: [Монографія] / К. О. Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 160 с.
7. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н.М. Бібік. – К., 1998.
8. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку / О. Біда // Початкова школа. – 2007.– №7.
9. Білецька М.А. Рідна мова: Підручник для 2 кл. чотирирічної початкової школи / М.А. Білецька, М.С. Вашуленко. – К.: Освіта,1995. – 272с.
10. Беляєв О.М. Концепція навчання державної мови в школах України / О.М. Беляєв, Л.В. Скуратівський, Л.М. Симоненко, Г.Т. Шелехова // Дивослово.– 1996. – №1. – С. 19.
11. Бобровська С.В. Українська мова. 3 клас. II семестр / С.В. Бобровська. – Х.: Вид. група Основа, 2010. – 112 с.
12. Бурлака Я.І. Про форми організації навчальної діяльності школярів / Я.І. Бурлака, В.О. Вихрущ // Радянська школа. – 1984. – №5 – С. 39-44.
13. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу / Н.М. Васильєва //Управління школою. –2005. – № 34. – С.22-24.

14. Варзацька Л.О. Комплексні справи на матеріалі зв'язних текстів / Л.О. Варзацька // Початкова школа. – 1997. – №9. – С. 43-48.
15. Вашуленко М.С. Державний освітній стандарт з української мови / Початкова ланка / М.С. Вашуленко // Початкова школа. –1997. – №2. – С. 3-5.
16. Вашуленко М.С. Розвиток мовлення – провідний принцип удосконалення програм з мови / М.С. Вашуленко, К.С. Прищеп, О.Н. Хорошковська // Початкова школа. – 1984. – №7. – С. 54.
17. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
18. Витковская И.М. Как организовать групповую учебную работу младших школьников / И.М. Витковская // Начальная школа. –1997. – №2. – С. 53-56.
19. Воронцов В.В. Технология обучения / В.В. Воронцов //Педагогика [под ред. П.И. Пидкасистого]. – М.,1996. – 168 с.
20. Вукіна Н.В. Критичне мислення: як цього навчати / Н.В.Вукіна, Н.П. Дементієвська. – Х.: Основа, 2007. – 110 с.
21. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи/І. Гейко //Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229-232.
22. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки / А.О. Гін. – Х.: Веста: Видавництво Ранок, 2007. – 176 с.
23. Глазунова Л. Пізнавальні ігри / Л. Глазунова, А. Панченко //Шкільний світ. – 2004. – №5. – С. 17-21.
24. Головка І. Розвиток умінь третьокласників складати тексти-міркування / І. Головка // Початкова школа. –1997. – №6. – С. 25-28.
25. Головка І. Системність у роботі над текстами-міркуваннями / І. Головка // Початкова школа. – 1998. – №2. – С. 29-32.
26. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці / Л. Голодюк // Рідна школа. – 2001. – № 9.
27. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Л.: Либідь, 1997. – С. 30.

28. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови / Н. Гордуз // Початкова школа. – 2003. – №4. – С.1-4.
29. Гудзик І.П. Нове покоління підручників з мови / І.П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника. – К.: Педагогічна думка, 2003.
30. Гудзик І. Оцінювання результатів навчання у школах України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Розвиток навичок критичного мислення у контексті розробки стандартів освіти України” / І. Гудзик .– К.: НМЦ Інтеллект, 2001.
31. Даниленко Л.І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі / Л.І. Даниленко // Управління освітою. – 2001. – №3. – С. 18-24
32. Державна національна програма „Освіта. Україна ХХІ століття”. – К.: Райдуга, 1994.
33. Дорошенко С.І. Методика викладання української мови: навчальний посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін.; за ред. С.І. Дорошенка. –К.: Вища шк., 1992. – 398 с.
34. Досяк І.М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій.1-4 класи / І.М. Досяк. – Х.: Вид. група Основа, 2007. – 160 с.
35. Дьяченко В.К. Новая дидактика / В.К. Дьяченко. – М., 2001.
36. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група Основа, 2009. – 176 с.
37. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О.В. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3-4 (14-15). – С. 71-74.
38. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова / М.А. Жовтобрюх. – К.: Наук. думка, 1984. – 256 с.
39. Захарійчук М.Д. Підручник для загальноосвітніх навчальних. 3 клас / М.Д. Захарійчук. – К.: Грамота, 2013.
40. Захарійчук М.Д. Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 2 клас / М.Д. Захарійчук. – К.:

Грамота, 2012.

41. Зінченко В.І. Використання інтерактивних форм і методів навчання в ході реалізації навчальних програм в початкових класах / В.І. Зінченко // Початкове навчання та виховання. – 2006. – №19-21. – С. 35-37.

42. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання / С. Іванішена // Початкова школа. –2006. – №3.

43. Іванов І.П. Енциклопедія колективних творчих справ / І.П. Іванов. – М.: Педагогіка, 1989.– 207 с.

44. Іванов І.П. Педагогіка колективних творчих справ / І.П. Іванов.– К.: Освіта, 1992.–95 с.

45. Інноваційні технології на уроках читання: методична система ЧПКМ / Упоряд. Франчук О.В. – Х.: Основа, 2009. – 192 с.

46. Інтерактивне навчання [Добірка статей] // Початкова школа. – 2006. – №44. – С.1-23.

47. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку в початковій школі / А. Карасик //Початкова освіта. – 2005. – №7. – С.2-5.

48. Каніщенко А.П. Розвиток зв'язного мовлення першокласників: методичні рекомендації / А.П. Каніщенко. – К., 1991. – 50 с.

49. Коваль Г.П. Методика викладання української мови / Г.П. Коваль, Н.І. Деркач, М.М. Наумчук.– Тернопіль: Астон, 2008.

50. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. Комар // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С.5-7.

51. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. Комар // Початкова школа. – 2005. – №2.

52. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. Комар // Рідна школа. – 2006. – №5. – С.57-60.

53. Кларин М.В. Инновации в обучении. Метафоры и модели: анализ зарубежного опыта / М.В. Кларин. – М.: Наука, 1997. – 83 с.

54. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови: навч.-метод. посібник / Н.П. Кларин. – К.: А.С.К., 1999. – 127 с.

55. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С.Г. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. – №5-6. – С.7- 10.
56. Курганська А.В. Українська мова: навчально-методичний посібник; 4 клас. I семестр / А.В. Курганська. – Х.: Вид. група Основа, 2010. – 136 с.
57. Леонтьев А.А. Речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М.: Наука, 1974.
58. Лівандовська Л. Використання інтерактивних освітніх технологій у навчально-виховному процесі / Л. Лівандовська // Директор школи. – 2004. – №33-34. – С.42-45.
59. Луцик Д.В. Буквар: підручник з навчання грамоти для 1 кл. середн. загальноосвітньої шк. / Д.В. Луцик, М.М. Проць, А.С. Савшак. – Львів: Світ, 1997. – 184 с.
60. Люблинская А.А. Учителю о психологии школьника: пособие для учителей / А.А. Люблинская. – М.: Просвещение, 1997. – 224 с.
61. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови: посібник для вчителів / В.Я. Мельничайко. – К.: Рад.шк.,1986. – 168 с.
62. Митник О. Розвиток творчого мислення школярів – складова життєвого успіху / О. Митник // Початкова школа. – 2000. – №3.
63. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім Освіта, 2012. – 392 с.
64. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К.: Просвіта, 2000.
65. Новиков Л.А. Искусство слова / Л.А. Новиков. – М.: Педагогика, 1991. –144 с.
66. Нор Е.Ф. Технология организации групповой деятельности / Е.Ф. Нор. – Николаев, 1998. –75 с.
67. Нор К.Ф. Співробітництво в малих групах як засіб розвитку молодшого школяра / К.Ф. Нор, Ю.О. Бабаян // Збірник науково-методичних

вправ: Актуальні проблеми розбудови національної освіти. – Херсон, 1997.

68. Падалка О.С. Педагогічні технології / О.С. Падалка. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – С. 129.

69. Панченков А. Навчання в дії: як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: метод. посіб. / А. Панченко, О. Пометун, Т. Ремех. – К.: А.П.Н., 72с.

70. Пентиліук М.І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2005.

71. Пехота О.М. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М. Пехота. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

72. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н.Побірченко, Г.Коберник // Початкова школа. – 2004. – №11. – С. 8-10.

73. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.

74. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В.Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

75. Пометун О. Що таке „інтерація” і навіщо вона потрібна у навчанні / О. Пометун // Завуч. – 2005. – №25. – С. 6-10.

76. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці / О. Пометун // Доба. 2002. – №2. – С.2-6.

77. Плющ М.Я. Робота над текстом в початкових класах: Посібник для вчителів / М.Я. Плющ, Н.О. Грипас. – К.: Радянська школа, 1986. –168 с.

78. Решетюк Г. Активні форми і методи навчання / Г. Решетюк // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – №3. – С.8.

79. Рігберг В.Л. Текст і навчання зв'язного мовлення / В.Л. Рігберг, Т.П. Усатенко // Українська мова і література в школі. –1980. – №2. – С. 51-57.

80. Рідна мова: Підручник для 4 кл. / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, О.І. Мельничайко, Л.В. Скуратівський; За наук. ред. М.С. Вашуленка. – К.: Освіта, 2004. – Ч.1.

81. Рідна мова: Підручник для 4 кл. / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, О.І. Мельничайко, Л.В. Скуратівський; За наук. ред. М.С. Вашуленка. – К.: Освіта, 2004. – Ч.2.
82. Роєнко Л. Застосування нових технологій на уроках рідної мови / Л. Роєнко // Сільська школа України. – 2004. – №16-17(88-89). – С.43-53.
83. Савицька І. Впровадження інноваційних технологій у практику роботи початкової школи / І. Савицька, О.Тарасова // Початкове навчання та виховання. – 2006. – №16. – С. 1-9.
84. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічний факультет / О.Я. Савченко. – К.: Генца, 1999.
85. Саган О. Інтерактивні методи навчання як засіб формування навчальних умінь молодших школярів / О. Саган // Початкова школа. – 2002. – № 3.
86. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К.Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 360 с.
87. Семенов С.М. Дидактична гра як форма навчання / С.М. Семенов // Радянська школа. –1989. – №3. – С. 26-33.
88. Синиця І.О. Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів (монолог)/ І.О. Синиця. – К.: Радянська школа, 1974. – 205 с.
89. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г.О. Сиротинко. – Харків: Видавнича група Основа, 2003.
90. Скворчевська О.В. Ігрові методики роботи з дітьми 1-4 класів / О.В. Скворчевська. – Х.: Основа, 2009. – 207 с.
91. Скидан Т. Працюємо творчо, думаємо логічно, розвиваємо мислення / Т.Скидан, Л.Домнюк // Завуч. – 2004. – № 25. – С. 21-23.
92. Скрипченко Н.Ф. Буквар: Підручник для 1 кл. / Н.Ф. Скрипченко, М.С. Вашуленко. – К.: Освіта, 1995. –144 с.
93. Стребна О.В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / О.В. Стребна, А.О. Соценко. – Х.: Вид. група Основа, 2005. –176 с.

94. Стребна О.В. Метод проектів. Сутність, вимоги до використання, етапи роботи / О.В.Стребна, А.О. Соценко // Початкова освіта. – 2006. – №40.– С.6.
95. Фальтус Р. Приготуватися до роботи в групах // Робота в групах. Вибрані статті / Р. Фальтус. – Варшава, 1994. – С. 7-14.
96. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг формування творчого потенціалу майбутнього вчителя / В кн.: Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Зб. наукових праць / В.М. Федорчук, В.П. Кутішенко. – Кам'янець-Подільський, 2003. – С.181-192.
97. Форми навчання в школі: Книга для вчителя/За ред. Ю.І. Мальованого. – К.: Освіта, 1992. – 160 с.
98. Фрадкин Ф.А. Педагогические технологии в исторической перспективе. // История педагогических технологий / Ф.А. Фрадкин. – М.: 1992. – С. 3-12.
99. Цукерман Т.А. Зачем детям учиться вместе? / Т.А. Цукерман. – М.,1985.
100. Цукерман Т.А. Формы учебной кооперации в работе с младшими школьниками / Т.А. Цукерман; под ред. В.В.Давыдова. – М.,1983.
101. Чекіна О. Нестандартні форми проведення уроку / О. Чекіна // Початкова освіта. – 2004. – № 5. – С. 2-13.
102. Чередов И.М. Система форм организации обучения в советской общеобразовательной школе / И.М. Чередов. – М.,1987.
103. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе / И.М. Чередов. – М.: Педагогика, 1988. – 160 с.
104. Чепелева Н.В. Рівень осмислення тексту як показник розумового розвитку / Н.В. Чепелева // Початкова школа. – 1994. – №5. – С. 8-10.
105. Чуйко Г.А. Методика викладання української мови в початкових класах: навчальний посібник / Г.А. Чуйко, М.А. Білецька, Г.Ф. Школьна. – К.: „Вища школа”, 1975.

106. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект: Посібник для вчителів і студентів / В.Д. Шарко. – К., 2006.
107. Швед Л.Я. Уроки-блоки з української мови (2-4), (1-3) класи / Л.Я. Швед. – Львів: ЛОНМІО, 1996. – 100 с.
108. Шейко Г.К. Інноваційні методи роботи в початковій школі / Г.К. Шейко. – Х.: Видавництво Ранок, 2008. – 208 с.
109. Яворська О.Л. Розвиток інтелектуальних здібностей молодших школярів / Упоряд. О.Л. Яворська. – Х.: Основа, 2009. – 176 с.
110. Ярош Г.О. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення / Г.О. Ярош, Н.М. Седова. – Х.: Основа, 2005. – 240 с.
111. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О.Г. Ярошенко. – К.: Партнер, 1997. – 193 с.